

izolovaných a nověji neověřených lokalit. Zhruba po česko-moravském pomezí prochází jv. hranice ± souvislého rozšíření druhu. Těžiště výskytu v mezofytiku a v termofytiku; do oreofytika proniká jen výjimečně několika nověji neověřenými lokalitami ve Žďárských vrších. Převážně v planárním až suprakolinním, ojediněle až montánním stupni (max.: Veselíčko, ca 670 m). V průběhu intenzifikace zemědělství druh v 2. polovině 20. stol. výrazně ustoupil v důsledku systematického prohnojení lehkých půd zejména dusíkatými hnojivy, vápněním a aplikací herbicidů. Dnes již velmi vzácný, v letech 1990–2001 s jistotou zaznamenán jen na 11 lokalitách (v následujícím přehledu jsou označeny rokem posledního nálezu). Kriticky ohrožený druh. △ – Mapy: KUBÁT et KAPLAN 2001:33.

T: 1. Doup. pah. (Valeč), 2b. Podboř. kotl. (Vroutek; Podbořany), 3. Podkruš. pán., 5b. Roudn. písky (Travčice; Předonín; Roudnice nad Labem; Roudnice – Vetlá), 7b. Podřip. tab. (Kleneč), 7c. Slán. tab. (Kralupy nad Vltavou; Kralupy nad Vltavou – Ůzice), 11. Stř. Pol. (dříve často), 12. Dol. Pojiz. (dříve roztr.), 13a. Rožď. tab. (Seletice; Mcely – Rožďalovice), 14a. Bydž. pán. (Sopřeč; Chýšť), 15. Vých. Pol. (kromě fyt. p. a. Jarom. Pol.; dříve často). – M: 23. Smrč. (Skalná; Hazlov), 24a. Cheb. pán. (Kateřina, Soos), 24b. Sokol. pán. (vz.), 25a. Krušn. podh. vl. (Ciboušov; Boč), 27. Tachov. bráz. (Stráž u Tachova; Postřekov), 28a. Kynšp. vrch. (Dolní Žandov; Lázně Kynžvart), 28b. Kaň. Teplé (Karlovy Vary, Stanovice), 28d. Touž. vrch. (Olšová Vrata u Karlových Varů), 28e. Žlut. pah. (Tis u Blatna, 1993), 28g. Sedmih. (Buková; Prostiboř; Brod u Stříbra), 30a. Jesen. ploš. (Jesenice), 30b. Rak. kotl. (Senomaty; Rakovník), 31a. Plz. pah. vl. (dříve často), 32. Křivokl. (Druztová), 34. Plán. hřeb. (vz.), 35d. Břez. Podbrd. (Dobev; Štěkeň, Slatina, 2000), 36. Horaž. pah. (dříve roztr.), 37b. Suš.-horaž. váp. (Velké Hydčice), 37e. Volyň. Předšum. (Benešova Hora, polovina 90. let 20. stol.), 37n. Kapl. mezih. (Nažidla; Studánky; Kaplice), 37p. Novohr. podh. (Slavče u Trhových Svin), 38. Bud. pán. (České Budějovice; Holašovice), 39. Třeboň. pán. (v minulosti dosti hojně;

Vlkov, 2000; Krabonoš, polovina 90. let 20. stol.), 41. Stř. Povlt. (Praha-Modřany; Jílové u Prahy – Štířín), 42b. Táb.-vlaš. pah. (Zlaté Hory pod Blaníkem), 46c. Růžov. tab. (Ludvíkovice; Bynovec; Růžová), 47. Šluk. pah. (Mikulášovice; Šluknov; Rumburk; Fukov), 50. Luž. hory (Česká Kamenice; Kamenický Šenov; Krompach – Valy; Mařenice), 51. Polom. hory (Rašovice; Skaika u Blíževedel, 2000; Doksy; Skalka u Doks), 52. Ral.-bez. tab. (dříve dosti hojně, dnes vz.: Karasy u Zahrádek, 2000; Provozdín, 1997), 53a. Českolip. kotl. (dříve roztr., dnes velmi vz.: Sezimky, polovina 90. let 20. stol.), 53b. Plouč. Podješ. (Lvová), 55b. Stř. Pojiz. (Sychrov), 55c. Roven. pah. (Rovensko pod Troskami), 55d. Tros. pah. (Libošovice), 55e. Mark. pah. (Libáň), 56b. Jil. Podkrk. (Valteřice), 60. Orl. opuky (Malá Ledská), 61a. Křivina (Olešnice – Rašovice, více údajů), 61b. Týnišť. úv. (dříve roztr.), 61c. Chvojen. ploš. (Veliny; Nová Ves u Týniště nad Orlicí), 62. Litomyš. pán. (Sloupnice; Džbánovec; Litomyšl), 63b. Potšt. kop. (Polom), 63c. Stř. Poorl. (Orlické Podhůří), 63f. Českotřeb. úv. (Česká Třebová), 63i. Hřebeč. vrch. (Pohlady), 64a. Průh. ploš. (mezi obcemi Běchovice, Jirny a Úvaly, více údajů), 64b. Jevan. ploš. (Jevany), 66. Hornosáz. pah. (Zbožice; Jablonné u Přibyslavi; Přibyslav), 67. Českomor. vrch. (v minulosti místy roztr.; Stálek, 2001), 69. Želez. hory (vz.), 73b. Hanuš. vrch. (Šumperk), 74a. Vidn.-osobl. pah. (Vidnava), 74b. Opav. pah. (Opava; Raduň), 76a. Mor. brána vl. (Suchdol nad Odrou; Nový Jičín; Rusava), 81. Host. vrchy (Rajnochovice), 83. Ostr. pán. (Karviná, Fryštát). – O: 91. Žďár. vrchy (Veselíčko; Nové Veselí; Budeč; Lhotka u Žďáru nad Sázavou; Rokly – Světliv).

Celkové rozšíření: Západní a střední Evropa, od s. Portugalska přes roztroušené lokality ve Španělsku a větší část Francie na sever po jv. Anglii, Dánsko a j. Švédsko, na východ přes celou střední Evropu po Lotyšsko, Bělorusko a Ukrajinu, j. hranice souvislého rozšíření prochází od j. Francie přes j. Německo, Horní Rakousy a ČR po jz. Slovensko, s ojedinělými lokalitami za touto hranicí ve Švýcarsku, na Korsice, Sardinii, v pohorích s. Itálie, v Dolních Rakousích a Chorvatsku. Dále recentní adventivní výskyt ve Skotsku, střední Švédsku, j. a z. Finsku a na Kypru. Mimo Evropu původní pouze v sz. Africe v s. Maroku. Zavlečena do Severní Ameriky na východ USA, do Austrálie a na Nový Zéland. – Mapy: WEINERT Arch. Naturschutz Landsch.-Forsch. 13:129, 1973; HULTÉN NE 1986:938; MEUSEL et al. 1992:527.

14. *Rhagadiolus* JUSS. – kosatka *)

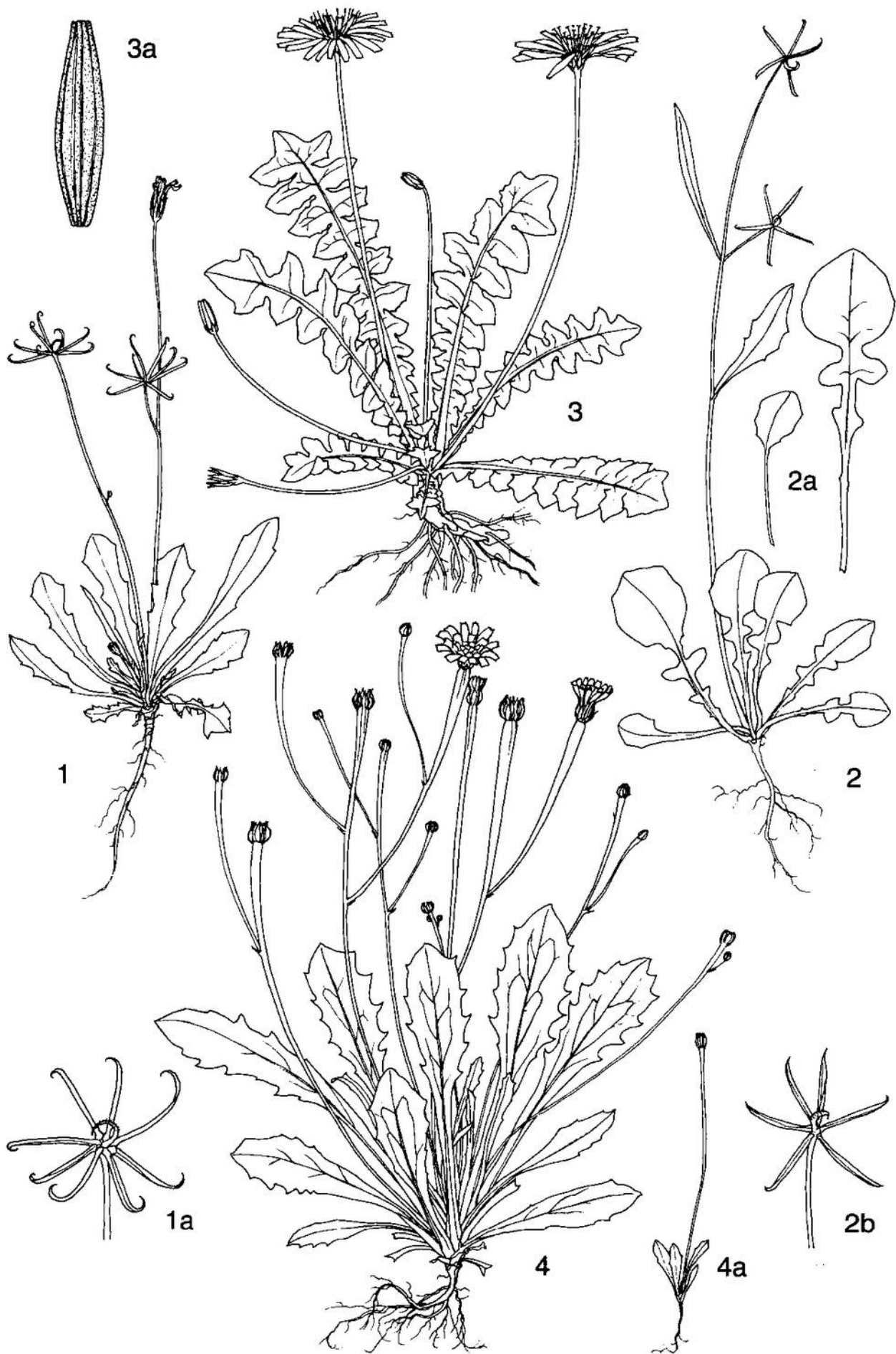
Rhagadiolus JUSSIEU Gen. Pl. 168, 1789, nom. cons., non *Rhagadiolus* ZINN Cat. Pl. Gott. 436, 1757, nom. rejic. (quod est *Hedypnois* MILL.).

Lit.: MEIKLE R. D. (1979): *Rhagadiolus*: a misunderstood genus. *Taxon* 28:133–141. – MEIKLE R. D. (1980): Proposal to conserve 9566 *Rhagadiolus* Juss. over *Rhagadiolus* Zinn (Compositae). *Taxon* 29:159–160 [cf. *Taxon* 31:544, 1982].

Jednoleté byliny s tenkým kořenem a přizemní růžicí listů, s mléčnicemi ve všech částech. Lodyhy řídce olistěné, zpravidla v hor. části větvené, v dol. části obvykle krátce odstále chlupaté, v hor. části téměř lysé. Přizemní i lodyžní listy celistvé až peřenodílné, lodyžní střídavé. Úbory do 1 cm v průměru, v chudých vrcholičnatých květenstvích, zákrov válcovitý, zákrovní listy ve 2 řadách, vnější velmi krátké, šir. trojúhelníkovité, vnitřní dlouhé, úzké, kopinaté, na konci kápoité, za plodu se zvětšující a téměř zcela obalující vnější nažky; lůžko úboru ploché, lysé, bez plevek. Květy jazykovité, oboupohlavné, žluté. Nažky bez chmýru, různého tvaru; okrajové v době zralosti

*) Zpracoval M. Štech

Tab. 122: 1 *Rhagadiolus stellatus*, 1a – plodenství, 2 *R. edulis*, 2a – přizemní listy, 2b – plodenství. – 3 *Aposeris foetida*, 3a – nažka. – 4 *Arnosseris minima*, 4a – drobná jednoúborná rostlina.

paprskovitě rozestálé a dlouho v úboru vytrvávající, šídlovité nebo úzce vřetenovité, rovné nebo na vrcholu hákovitě zahnuté, hladké; vnitřní dřívě opadávající, výrazně zakřivené a obvykle štětinkatě chlupaté. – 2 druhy ve Středozeří, Makaronesii a Přední Asii. – Entomogam.

1. *Rhagadiolus stellatus* (L.) GAERTNER – kosatka hvězdovitá Tab. 122/1

Rhagadiolus stellatus (LINNAEUS) GAERTNER Fruct. Sem. Pl. 2:354, 1791. – Syn.: *Lapsana stellata* L. Sp. Pl. 811, 1753.

Jednoleté byliny 10–50 cm vys. Lodyha obvykle v hor. části větvená, řídce olistěná. Přízemní listy v obrysu obkopynaté nebo úzce obvejčité, až 20 cm dl., hrubě zubaté až peřenodílné, s postranními úkrojky sblíženými, v obrysu ± 4úhelníkovitými, k bázi listu se zmenšujícími, řapík nevýrazně diferencovaný; hor. lodyžní listy podlouhlé nebo úzce kopinaté, ± přisedlé, celokrajné nebo oddáleně zubaté. Úbory zpravidla 8–9 mm dl. a až 10 mm šir.; vnější zákrovní listeny trojúhelníkové až vejčité, asi 1 mm dl.; vnitřní úzce kopinaté, zpočátku vzpřímené, po odkvětu rozestálé a zvětšující se, za plodu až 9 mm dl., na hřbetní straně štětinkatě (alespoň v hor. části). Květy s ligulou žlutou, ca 5 mm dl. Okrajové nažky obvykle v počtu 8, paprskovitě rozestálé, šídlovité, na vrcholu hákovitě zakřivené, až více než 15 mm dl., lysé, světle hnědé; vnitřní v počtu do 3, obloukovitě nazpět prohnuté, až 10 mm dl., na hřbetní straně štětinkatě nebo lysé, světle hnědé. VII. Tf. $2n = 10$ (extra fines)

Rostlina běžně rozšířená ve Středozeří na antropogenních místech. Zavlečena ve 20. letech 20. stol. do Prahy, kde byl hojný výskyt zjištěn a doložen u nádraží na Smíchově (ROHLENA Preslia 10:154, 1931; ROHLENA 1929 PRC). Nové zavlečení není příliš pravděpodobné, avšak není vyloučeno.

Poznámka: Blíže příbuzná kosatka jedlá, *Rhagadiolus edulis* GAERTNER (Fruct. Sem. Pl. 2:354, 1791, syn. *Lapsana rhagadiolus* L. Sp. Pl. 812, 1753), Tab. 122/2, se liší především zcela lysou vnější stranou vnitřních dlouhých zákrovních listenů, dále zřetelně řapíkatými, lyrovitě peřenými přízemními listy s postranními úkrojky zřetelněji oddálenými, ± zaokrouhlenými, téměř celokrajnými nebo oddáleně zubatými, poněkud menšími úbory (do 7 mm dl. a 3,5 mm šir.), kratšími vnitřními zákrovními listy (jen 5–7 mm dl.), menším počtem poněkud kratších okrajových nažek (obvykle pouze 5–6), které jsou rovné nebo jen málo zakřivené. Tento taxon, který někdy bývá oddělován na nižší taxonomické úrovni, je v herbářích hojně doložen jako pěstovaná rostlina v botanických i soukromých zahradách (např. z Tábora, Vysokého Mýta, Sloupnice, Olomouce). Druh (bezpochyby však i předchozí) je v oblasti svého původního výskytu ve Středozeří využíván hojně jako zelenina. Jméno rodu pochází z toskánského lidového jména „Ragaggiolo“, což znamená rostlinu, jejíž listy se jedí jako salát.

15. *Aposeris* CASS. – razilka *)

Aposeris NECKER ex CASSINI in CUVIER Dict. Sci. Nat., ed. 2, 48:427, 1827.

Lit.: STANĚK S. (1927): Nová rostlina květeny moravské. Sborn. Klubu Přírod. Brno 9(1926):97–99. – JIRÁSEK V. (1937): Příspěvek k rozšíření razilk (Aposeris) v Československu. Věda Přír. 18:175. – NEGODI G. (1938): Cariologia del genere Aposeris e Hyoseris (Compositae–Cichorieae tribus Cichoriinae). Atti Accad. Naz. Lincei, ser. 6, 27(2–3):117–120. – HENDRYCH R. et HENDRYCHOVÁ H. (1989): Zur Frage des Vorkommens von Aposeris foetida in der Tschechoslowakei. Acta Univ. Carol.–Biol. 31(1987):285–311.

Vytrvalé byliny. Listy nahloučené v bohaté přízemní růžici. Stvol s jediným úborem. Úbor ± chudokvětý, složený pouze z jazykovitých oboupohlavných fertálních květů. Kalich zcela redukovaný; koruna s krátkou korunní trubkou a ligulou na vrcholu s 5 drobnými zuby; blizna dvouramenná, ramena za květu spirálovitě zatočená; prašníky na vrcholu s krátkým tupým přívěskem. Nažky bez chmýru, krátce zobánkaté. – Monotypický rod rozšířený v horách stř. a v. Evropy. – Protogyn. Entomogam. Alogam.

1. *Aposeris foetida* (L.) LESSING – razilka smrdutá Tab. 122/3

Aposeris foetida (LINNAEUS) LESSING Syn. Gen. Compos. 128, 1832. – Syn.: *Hyoseris foetida* L. Sp. Pl. 808, 1753. – *Lampsana foetida* (L.) SCOP. Fl. Carniol., ed. 2, 2:118, 1771. Exsíkáty: Extra fines: BAENITZ Herb. Eur., no 3304. –

Fl. Exs. Austro-Hung., no 3059. – Fl. Exs. Bavar., no 449. – Fl. Exs. Reipubl. Bohem. Slov., no 631/I, II. – Fl. Rom. Exs., no 199. – HAYEK Fl. Stir. Exs., no 694. – Pl. Polon. Exs., no 72. – Soc. Cénomane Exs., no 2037.

Vytrvalé byliny nápadně zapáchající po bramborové nati, s krátkým tmavě hnědým oddenkem.

*) Zpracovala J. Štěpánková

Tab. 123: 1 *Chlorocrepis staticifolia*. – 2 *Hypochaeris radicata*, 2a – nažka. – 3 *H. maculata*, 3a – nažka. – 4 *H. glabra*, vnější nažka, 4a – vnitřní nažka. – 5 *Tolpis barbata*, 5a – přízemní list.